VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG
Vastgesteld, .. xxxx 2026

Binnen de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken hebben de onderstaande fracties de behoefte vragen en opmerkingen voor te leggen aan de minister van Buitenlandse Zaken over de stukken geagendeerd voor de inbreng van het schriftelijk overleg NAVO/OVSE d.d. 24 november 2026.

De op 24 november 2026 aan de minister toegezonden vragen en opmerkingen zijn met de door de minister bij brief van … toegezonden antwoorden hieronder afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Klaver

De adjunct-griffier van de commissie,
Dekker

Inhoudsopgave

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties
Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie
Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie
Vragen en opmerkingen van de leden van de PRO-fractie
Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie
Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie
Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

II Antwoord / Reactie van de minister

III Volledige agenda

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda's voor de NAVO Foreign Ministers Meeting (FMM) van 1 en 2 december en de Ministeriële Raad van de OVSE van 3 en 4 december. Deze leden steunen de heldere stellingname van het kabinet over de Russische agressieoorlog tegen Oekraïne en de toenemende hybride dreiging vanuit Rusland. Tegelijkertijd constateren zij dat Europa zijn veiligheid in toenemende mate zelf moet organiseren, terwijl de Verenigde Staten (VS) die ontwikkeling op onderdelen actief bemoeilijken. Zij hebben hierover de volgende vragen en opmerkingen.

Sterker Europa binnen de NAVO

Force Posture Basing Review

De leden van de D66-fractie lezen dat het kabinet, ook in het licht van de lopende Amerikaanse Force Posture Basing Review, blijft oproepen tot een gecoördineerde burden shift, zodat Europa verantwoordelijkheden die de VS willen overhevelen goed en tijdig kan

overnemen. Deze leden steunen die inzet, maar maken zich zorgen dat Europa vooral reageert op Amerikaanse besluiten in plaats van zelf het tempo te bepalen. Welk beeld heeft de minister van de uitkomst en het tijdpad van de Force Posture Basing Review? Houdt het kabinet rekening met een substantiële vermindering van Amerikaanse troepen en capaciteiten in Europa, en welke scenario's zijn daarvoor uitgewerkt? Welke capaciteiten, waaronder de genoemde capaciteiten met strategische effecten, moeten volgens het kabinet als eerste door Europese bondgenoten worden overgenomen, en welke bijdrage levert Nederland daaraan?

Europese pijler en Europese Veiligheidsraad

In het coalitieakkoord spreekt het kabinet de ambitie uit dat Nederland in de voorhoede staat bij de totstandkoming van een Europese pijler binnen de NAVO. Ook wil het kabinet de Europese defensiesamenwerking verdiepen, met de nadruk op gezamenlijke aanschaf in gebruikersgroepen van strategische capaciteiten die voor afzonderlijke landen te kostbaar zijn. De leden van de D66-fractie herkennen zich in deze ambitie. Deze leden pleiten voor een sterke Europese pijler binnen de NAVO, met een Europese commandostructuur, eigen enablers en meer Europese bevelhebbers, zonder duplicatie van bestaande NAVO-structuren. Welke concrete stappen heeft het kabinet sinds het aantreden gezet om die Europese pijler dichterbij te brengen? Op welke manier neemt Nederland hierin daadwerkelijk het voortouw, en met welke bondgenoten trekt Nederland daarbij op? Welke concrete voorstellen brengt de minister tijdens deze FMM in om de Europese pijler verder vorm te geven? Ziet de minister de ontwikkeling van een meer eigenstandige Europese commandostructuur als onderdeel van die pijler, en is het kabinet bereid daar binnen het bondgenootschap actief voor te pleiten?

Europese defensie-industrie

Het kabinet schrijft dat bij het versterken van de Europese defensie-industrie een goede balans moet worden gevonden tussen Europese opbouw en trans-Atlantische samenwerking. De leden van de D66-fractie constateren dat die balans op dit moment de verkeerde kant op doorslaat. Het kabinet heeft de ambitie om ten minste de helft van het militair materieel in Europa aan te schaffen. Uit de beantwoording van feitelijke vragen over de Defensiebegroting blijkt echter dat het aandeel materieel dat Defensie in Nederland of Europa aanschaft is gedaald van 78,9 procent in 2024 naar 59 procent dit jaar, terwijl het aandeel uit de VS steeg van 12,8 procent in 2025 naar 31,8 procent in de eerste maanden van 2026. Hoewel het Europese aandeel nog boven de ambitie ligt, gaat de trend snel de verkeerde kant op. Daarmee vergroot Nederland juist de afhankelijkheid die het kabinet zegt te willen verkleinen. Welke concrete stappen zet het kabinet om deze verhouding versneld recht te trekken? Welke inzet pleegt de minister tijdens de FMM om ook bij andere Europese bondgenoten het aandeel Europese aanschaf te vergroten? Deze leden zien bovendien dat de VS de opbouw van een eigenstandige Europese defensie-industrie actief tegenwerken. De VS hebben zich verzet tegen de voorkeur voor Europese producenten binnen het European Defence Industry Programme (EDIP). In een non-paper aan Europese wetgevers dreigden de VS daarnaast met tegenmaatregelen als de EU vasthoudt aan Europese voorkeur in het voorgestelde Europese Concurrentievermogensfonds. Recent waarschuwde de Amerikaanse onderminister van Defensie Colby NAVO-bondgenoten er nog voor Amerikaanse bedrijven niet uit te sluiten van wapenaankopen. Ook verschenen er, nadat de EU aankondigde eigen satellietcommunicatie te ontwikkelen, Amerikaanse waarschuwingen dat Starlink in Oekraïne bewust kan worden uitgeschakeld. Hoe beoordeelt de minister deze Amerikaanse opstelling? Deelt de minister de opvatting van deze leden dat dit haaks staat op de

Amerikaanse eis dat Europa meer verantwoordelijkheid neemt voor de eigen veiligheid? Hoe verhouden deze Amerikaanse verstoringen van de Europese inzet op een eigenstandige defensie-industrie zich volgens de minister tot de vertragingen in Amerikaanse wapenleveringen aan Europese bondgenoten en het vertragen of stopzetten van steun aan Oekraïne? Ziet de minister hierin een samenhangend patroon? Is de minister bereid tijdens de FMM ondubbelzinnig uit te dragen dat Europa bereid is meer verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen veiligheid, maar dat daarvoor steun en voorspelbaarheid van de VS nodig is in plaats van tegenwerking en blokkades?

Steun aan Oekraïne en luchtverdediging

De leden van de D66-fractie lezen dat in de NAVO-Oekraïne-Raad wordt stilgestaan bij het tekort aan luchtverdediging, terwijl Rusland aan de vooravond van de winter de energie- en waterinfrastructuur van Oekraïense steden aanhoudend bestookt. Tegelijkertijd lezen deze leden dat de VS leveringen van Patriot-onderscheppers tegenhouden. Raketten die in september, oktober en november geleverd hadden moeten worden, wachten nog altijd op Amerikaanse aftekening. Oekraïense functionarissen vermoeden dat de leveringen bewust worden opgehouden om de druk op Kyiv op te voeren om een voor Oekraïne nadelig vredesakkoord te tekenen. Deze leden vinden het onacceptabel als luchtverdediging voor Oekraïense burgers als drukmiddel in onderhandelingen wordt gebruikt. Herkent de minister zich in dit beeld? Welke informatie heeft het kabinet over de omvang en de oorzaak van de vertraging? Gaat het daarbij ook om onderscheppers die via het PURL-initiatief door Europese bondgenoten, waaronder Nederland, zijn gefinancierd? Bovendien lezen deze leden dat ook afweerraketten in de voorraden van Europese NAVO-lidstaten, die onder Amerikaanse exportrestricties vallen, niet aan Oekraïne kunnen worden geleverd omdat het Pentagon de benodigde vergunningen doelbewust niet aftekent. Kan de minister dit bevestigen? Om raketten uit de voorraden van welke landen gaat het? Vertragen de VS ook de levering van wapensystemen uit Nederlandse voorraden aan Oekraïne? Welke Europese alternatieven voor luchtverdediging kunnen op korte termijn worden versneld als de Amerikaanse blokkade aanhoudt, en welke bijdrage kan Nederland daaraan leveren?

De leden van de D66-fractie steunen de inzet van het kabinet om in de vredesonderhandelingen de juiste volgorde aan te houden: eerst een einde aan de Russische agressie, een staakt-het-vuren en uitzicht op duurzame vrede in Oekraïne, en pas daarna gesprekken over de bredere Europese veiligheid. Zolang Rusland daar niet serieus in beweegt, achten deze leden het van groot belang dat Oekraïne in een zo sterk mogelijke positie wordt gebracht, zodat het de Russische druk kan weerstaan. Welke militaire capaciteiten hebben volgens het kabinet op dit moment de hoogste prioriteit om de onderhandelingspositie van Oekraïne te versterken, en wat kan Nederland daaraan op korte termijn bijdragen?

Hybride dreigingen en maritieme veiligheid

Noordzee & Zwarte Zee

De leden van de D66-fractie wijzen op het succes van de NAVO-missie Baltic Sentry, die kritieke onderzeese infrastructuur in de Oostzee beschermt. De dreiging is inmiddels echter ook dichter bij huis zichtbaar. Op 9 november werd het GPS-signaal van tientallen vliegtuigen in de aanvliegroute naar Schiphol verstoord. Volgens berichtgeving kwam de verstoring vermoedelijk vanaf de Noordzee ten noorden van Texel, waar op dat moment Russische schepen voeren, waaronder een door de Russische marine geëscorteerd konvooi van schepen die op de EU-sanctielijst staan. Wat is de stand van het onderzoek naar de

herkomst van deze verstoring? Wordt tijdens deze FMM ook gesproken over de veiligheid op de Noordzee? Wat is op dit moment de inzet van de NAVO om Russische hybride activiteiten op en vanaf de Noordzee tegen te gaan, en wat verwacht Nederland van de NAVO op dit vlak?

Ook in de Zwarte Zee staat de maritieme veiligheid steeds verder onder druk. De Zwarte Zee geldt inmiddels als een van de gevaarlijkste wateren ter wereld voor de koopvaardij. De leden van de D66-fractie lezen dat Nederland zich solidair verklaart met de bondgenoten aan de Zwarte Zee. Na aanvallen op koopvaardijschepen voor de kust van Roemenië en Bulgarije heeft de NAVO in oktober aangekondigd haar aanwezigheid in de regio te versterken, met extra maritieme patrouillevliegtuigen, radarsystemen en drones. Deze leden verwelkomen die versterkte inzet. Hoe beoordeelt het kabinet de veiligheidssituatie in de Zwarte Zee? Heeft Nederland een rol in de versterkte NAVO-inzet, en zo ja, welke?

NAVO-strategie tegen hybride dreigingen

De leden van de D66-fractie lezen dat Nederland pleit voor een proactieve aanpak tegen hybride dreigingen, waarbij de kosten voor de verantwoordelijke actoren worden verhoogd via onder meer het verstoren van operaties en publieke attributie. Deze leden steunen die inzet. In de geannoteerde agenda lezen zij echter niet of tijdens de FMM ook wordt gesproken over een gezamenlijke NAVO-strategie tegen hybride aanvallen. Wordt hierover gesproken, en zo ja, wat is de inzet van Nederland? Zo nee, waarom niet, nu de Russische hybride campagne volgens het kabinet zelf intensiveert? Welke afspraken wil Nederland maken over gezamenlijke attributie en een gezamenlijke respons, zodat niet elke bondgenoot afzonderlijk hoeft te reageren? En kan dit best in NAVO- of EU-verband?

Inzet OVSE

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de Nederlandse inzet voor de Ministeriële Raad van de OVSE in Lugano. Deze leden onderschrijven het belang van de OVSE als forum voor dialoog, conflictpreventie en de bescherming van de Europese veiligheidsorde. Tegelijkertijd staat het functioneren van de organisatie zwaar onder druk door de structurele schending van de OVSE-beginselen door Rusland en het misbruik van de consensusregel door Rusland en Belarus.

Voorzitterschap en budget

De leden lezen dat voor het OVSE-voorzitterschap van 2027 nog geen kandidaat op consensus kan rekenen, en dat wordt onderzocht of gelijktijdig de voorzitters voor de komende drie jaar kunnen worden vastgelegd. Deze leden zien het belang van continuïteit, maar vrezen dat de consensusregel ook hier als drukmiddel wordt ingezet. Welke kandidaten zijn in beeld en welke landen blokkeren op dit moment consensus? Hoe voorkomt het kabinet dat in ruil voor een akkoord over het voorzitterschap concessies worden gedaan, bijvoorbeeld over de plaats van Oekraïne op de agenda? Hoe schat het kabinet de kans op consensus over het budget voor 2027 in, en welke terugvaloptie ziet het kabinet als die uitblijft?

Slagvaardigheid en de consensusregel

De leden van de D66-fractie constateren dat Rusland en Belarus de consensusregel herhaaldelijk gebruiken om besluitvorming te frustreren en het handelingsvermogen van de

OVSE te beperken. Het Moskou Mechanisme, waarvan Nederland dit jaar een leidende rol had bij de inroeping voor onderzoek naar de deportatie van Oekraïense kinderen en naar de mensenrechtensituatie in Georgië, laat zien dat er instrumenten bestaan die zonder consensus werken. Is het kabinet bereid binnen de OVSE actief te pleiten voor een ruimer gebruik van zulke instrumenten en van extrabudgettaire projecten, zodat de organisatie haar toezichthoudende en signalerende rol ook zonder consensus kan blijven vervullen? Welke opvolging krijgen de rapporten onder het Moskou Mechanisme van dit jaar concreet?

Risicoreductie en dialoog met Rusland

De leden lezen dat het kabinet de OVSE beschouwt als het belangrijkste forum, naast de Verenigde Naties, om met Rusland in gesprek te blijven, onder meer over luchtruimschendingen. Deze leden onderschrijven het belang van open diplomatieke kanalen om onbedoelde escalatie te voorkomen, maar dialoog mag nooit worden verward met normalisering. Welke concrete resultaten heeft het aanspreken van Rusland binnen de OVSE de afgelopen jaren opgeleverd op het gebied van risicoreductie? Heeft Rusland op enig moment inhoudelijk gereageerd op een beroep op het Weens Document? Ziet het kabinet, naar analogie van de schorsing van Joegoslavië in 1992 via de consensus-minus-één-procedure, mogelijkheden om de Russische deelname aan de OVSE te beperken zolang Rusland de fundamentele beginselen van de organisatie blijft schenden?

De leden van de D66-fractie steunen de onverminderde inzet van het kabinet voor de onmiddellijke vrijlating van de drie OVSE-medewerkers van de Special Monitoring Mission die onder erbarmelijke omstandigheden in Rusland worden vastgehouden.

Democratische achteruitgang in Turkije

De leden van de D66-fractie lezen dat Nederland zijn zorgen zal uitspreken over de democratische achteruitgang in de OVSE-regio, met specifieke aandacht voor Rusland, Belarus en Georgië. Deze leden maken zich daarnaast grote zorgen over de democratische achteruitgang in Turkije. De rechtsstaat, de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de positie van de politieke oppositie staan daar steeds verder onder druk, met de aanhouding van de burgemeester van Istanbul, Ekrem İmamoğlu, en andere oppositiepolitici als zorgwekkend voorbeeld. Turkije is NAVO-bondgenoot en als oorspronkelijk deelnemende staat medeverantwoordelijk voor de naleving van de Helsinki-slotakte. Deelt de minister de zorgen van deze leden over de democratische ontwikkelingen in Turkije? Zal de minister tijdens de Ministeriële Raad ook voor deze zorgen in Turkije aandacht vragen, bijvoorbeeld in de nationale verklaring? Is Nederland bereid binnen de OVSE te pleiten voor een stevigere politieke opvolging van de aanbevelingen van ODIHR ten aanzien van Turkije, in het bijzonder over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, eerlijke verkiezingen en de bescherming van de politieke oppositie?

Verkiezingswaarneming

De leden van de D66-fractie lezen dat Nederland in 2026 heeft bijgedragen aan OVSE-verkiezingswaarnemingsmissies en dat ook in 2027 opnieuw beoogt. Deze leden onderschrijven het belang van onafhankelijke verkiezingswaarneming, maar zien dat de bevindingen van ODIHR na verkiezingen te vaak zonder gevolgen terzijde worden geschoven. Hoe gaat het kabinet bevorderen dat de opvolging van ODIHR-aanbevelingen nadrukkelijker onderdeel wordt van de bilaterale en Europese betrekkingen met de

betrokken landen? Is het kabinet bereid ook in 2027 substantieel bij te dragen aan verkiezingswaarnemingen, zowel met Nederlandse waarnemers als met politieke steun aan ODIHR, en hoe reageert Nederland wanneer landen ODIHR niet of niet tijdig uitnodigen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het verslag van de NAVO-top in Ankara van 7 en 8 juli 2026 en van de geannoteerde agenda voor de bijeenkomst van de NAVO-ministers van Buitenlandse Zaken (FMM) op 1 en 2 december 2026. De VS zijn en blijven de onmisbare hoeksteen van de Euro-Atlantische veiligheid en deze leden steunen de inzet van het kabinet voor nauwe trans-Atlantische betrekkingen en een sterkere Europese pijler binnen een sterkere NAVO van harte. Juist vanuit dat hechte bondgenootschap leggen deze leden, in aanloop naar zowel de FMM in Brussel als de bijeenkomst van de OVSE-ministers van Buitenlandse Zaken op 3 en 4 december, de minister graag een aantal vragen voor over onder andere de voortgang van luchtverdedigingsleveranties aan Oekraïne, de toenemende Russische hybride dreigingen en de positie van de OVSE.

Luchtverdediging Oekraïne, PURL en de doorstroom van Patriot-raketten
De leden van de VVD-fractie onderschrijven het grote belang dat in de geannoteerde agenda wordt gehecht aan de ondersteuning van Oekraïne tegen de grootschalige Russische luchtaanvallen op kritieke energie- en waterinfrastructuur. Het Prioritised Ukraine Requirements List (PURL)-initiatief, waarmee Europese bondgenoten Amerikaans materieel financieren om snel in urgente Oekraïense noden te voorzien, vormt een waardevol instrument voor eerlijkere trans-Atlantische lastenverdeling. Tegelijkertijd nemen deze leden met zorg kennis van recente berichtgeving dat de definitieve vrijgave vanuit het Pentagon op zich laat wachten voor circa zestig Patriot-onderscheppingsraketten, zowel bij zendingen die door Europese bondgenoten reeds onder PURL zijn betaald als bij ruim twintig onderscheppingsraketten uit Europese voorraden waarvoor Washington toestemming moet verlenen voor de wederuitvoer. Deze vertraging klemt des te meer nu Oekraïne de winter ingaat onder zware aanvallen met ballistische raketten, terwijl de spanningen met Iran rond de Straat van Hormuz begrijpelijkerwijs ook van Amerikaanse zijde om zorgvuldige afwegingen rond wereldwijd schaarse luchtafweercapaciteit vragen.

De leden van de VVD-fractie vragen de minister of hij kan toelichten in hoeverre door Europese bondgenoten onder PURL gefinancierde Patriot-raketten, evenals beoogde overdrachten vanuit Europese voorraden, momenteel wachten op Amerikaanse goedkeuring en of hierbij ook pakketten betrokken zijn waaraan Nederland heeft bijgedragen. Ziet de minister mogelijkheden om in constructief overleg met zijn Amerikaanse ambtgenoot rond de FMM aandacht te vragen voor een vlotte afhandeling van deze reeds gefinancierde leveringen en wederuitvoervergunningen, zodat PURL kan blijven functioneren als vliegwiel voor Europese financiële verantwoordelijkheid en Amerikaanse industriële opschaling? Voorts vernemen deze leden graag hoe Nederland en Europese partners de VS tegemoet kunnen komen door de eigen productie- en onderhoudscapaciteit sneller op te schalen, zodat de druk op Amerikaanse voorraden afneemt. Welke concrete voortgang is er in dat kader geboekt sinds de aankondiging tijdens het NATO Summit Defence Industry Forum in Ankara van de door Nederland geleide coalitie met Duitsland, Polen en Zweden voor de eerste Europese

onderhoudsfaciliteit voor PAC-3-raketten, alsmede de gezamenlijke Europese productie van Stinger- en AMRAAM-munitie?

Trans-Atlantische lastenverdeling
De leden van de VVD-fractie onderschrijven de noodzaak dat Europa meer verantwoordelijkheid neemt voor de conventionele afschrikking en verdediging, geheel in lijn met de afspraken uit Den Haag en Ankara. Tegen die achtergrond volgen zij met interesse de oproep vanuit Washington om als Europese bondgenoten meer op eigen benen te staan, maar plaatsen zij wel kritische kanttekeningen bij de recente uitlatingen van de Amerikaanse onderminister van Defensie voor Beleid, Elbridge Colby. Tijdens de bijeenkomst van de Ukraine Defense Contact Group op 17 november jl. in Brussel keerde de heer Colby zich publiekelijk tegen Oekraïense diepteaanvallen op Russisch grondgebied en maande hij bondgenoten om zich uitsluitend te richten op de gevechten aan de frontlinie. Naar het oordeel van deze leden heeft Oekraïne onder het internationaal recht het volste recht op zelfverdediging tegen legitieme strategische en logistieke doelen diep in Rusland die de dagelijkse terreur tegen Oekraïense steden voeden. Bovendien voert Oekraïne deze precisieaanvallen uit met eigen ontwikkelde drones en langeafstandsmiddelen en niet met door de VS geleverde munitie. Het past bondgenoten wat deze leden betreft dan ook niet om vanaf de zijlijn voor te schrijven hoe Oekraïne zijn verdedigingsoorlog moet voeren, te meer daar het uitschakelen van Russische raffinaderijen, opslagplaatsen en militaire infrastructuur op grote afstand een wezenlijk strategisch doel dient om de Russische oorlogsmachine uit te putten, geheel in lijn met het belang dat Europese bondgenoten in Ankara aan Deep Precision Strike-capaciteiten hebben toegekend.

De leden van de VVD-fractie vragen of de minister de reactie van onder meer zijn Britse en Duitse collega's onderschrijft dat Oekraïne zelf over deze legitieme strategische diepteaanvallen gaat en dat dergelijke aanvallen met niet-Amerikaanse middelen onmisbaar zijn om levens te redden en de druk aan het front te verlichten. Deelt de minister de opvatting dat, zeker nu van Europa en Oekraïne wordt gevraagd het leeuwendeel van de lasten te dragen, Amerikaanse functionarissen terughoudendheid zou passen bij het bekritiseren van Oekraïense aanvallen waarvoor geen Amerikaanse wapens worden ingezet?

Daarnaast staat het bondgenootschap aan de vooravond van de publicatie van de Amerikaanse Force Posture Basing Review, op een moment dat het conflict rond Iran al beslag legt op Amerikaanse militaire capaciteiten. Dit blijkt onder andere uit berichten over een tweede verplaatsing van Amerikaans materieel vanaf een Britse luchtmachtbasis. Voor een verantwoorde overheveling van taken naar Europa is essentieel dat er geen abrupte terugtrekking plaatsvindt op terreinen waar Europese krijgsmachten nog in opbouw zijn. Dat geldt in het bijzonder voor zogeheten strategische enablers, zoals langeafstandsluchtverdediging, inlichtingen, satellietcommunicatie, strategisch luchttransport en diepteaanvalscapaciteit, waarvoor Europa op korte termijn nog op Amerikaanse steun is aangewezen. Kan de minister toelichten welke afspraken hij met Washington maakt om deze verschuiving van verantwoordelijkheden stapsgewijs en nauw afgestemd op de Europese capaciteitsopbouw vorm te geven, zodat er tijdens deze transitie geen kwetsbaarheden in de collectieve afschrikking en verdediging ontstaan?

Ten aanzien van diplomatieke initiatieven rond Oekraïne verwelkomen deze leden de gezamenlijke inzet van de Verenigde Staten, Europese landen en de NAVO om tot een

rechtvaardige en duurzame vrede te komen. Voor deze leden staat daarbij voorop dat Oekraïne moet gaan over de eigen toekomst, soevereiniteit en territoriale integriteit. Beslissingen over mogelijke vredesvoorwaarden kunnen uitsluitend door de Oekraïners zelf en in vrijheid worden genomen, nooit over hun hoofd heen. Tegen die achtergrond vragen deze leden hoe de minister aankijkt tegen berichten van begin november dat Amerikaanse onderhandelaars hebben geopperd dat Oekraïne de Donbas zou opgeven in ruil voor NAVO-lidmaatschap, een stap die president Zelensky op grond van de Oekraïense grondwet enkel via een referendum aan zijn eigen bevolking zou kunnen voorleggen. Zal de minister tijdens de FMM zowel richting Washington als richting andere bondgenoten krachtig uitdragen dat elk vredesproces moet rusten op de vrije keuze van Oekraïne zelf en op de juiste volgorde van eerst een einde aan de Russische agressie en een geloofwaardig staakt-het-vuren? En hoe trekken de VS en Europa daarbij gezamenlijk op om Russische pogingen tot verdeeldheid, zoals het voorstellen van bilaterale non-agressiepacten ter uitholling van de collectieve NAVO-verdediging, direct van tafel te vegen?

Functioneren van de OVSE en gedeporteerde OVSE-medewerkers
Tot slot willen de leden van de VVD-fractie stilstaan bij de Ministeriële Raad van de OVSE op 3 en 4 december. Ondanks de aanhoudende Russische ondermijning van de Helsinki-beginselen en politieke blokkades binnen de organisatie, vervult de OVSE met haar veldmissies en technisch-operationele werk nog altijd een nuttige rol en wordt nagedacht over een mogelijke bijdrage zodra de Russische agressieoorlog tegen Oekraïne eindigt. Over de toekomstige Europese veiligheidsarchitectuur en de positie van de OVSE wachten de vaste commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Defensie al negentien maanden op beantwoording van schriftelijke vragen, nadat op 11 november jl. opnieuw werd gemeld dat de kabinetsreactie nog niet gereed is. Deze leden dringen aan op spoedige toezending en vernemen graag wanneer de Kamer deze reactie uiterlijk ontvangt.

Daarnaast spreken deze leden hun afschuw uit over het bericht van deze maand dat na de eerdere deportatie naar Siberië van de sinds 2022 door Rusland vastgehouden Oekraïense OVSE-medewerkers Dmytro Shabanov en Maksym Petrov, nu ook de derde gevangengenomen medewerker van de Special Monitoring Mission, Vadym Golda, is overgebracht naar een ‘medische correctiefaciliteit’ in Rusland en dat elk contact met hem is verbroken. Hoe reageert de minister op deze stap van Rusland en welke diplomatieke inspanningen verricht Nederland tijdens en rond de Ministeriële Raad om, voortbouwend op de eerder dit jaar in Den Haag aangenomen The Hague Declaration van de OVSE Parlementaire Assemblee, opheldering over het lot van de heer Golda en de onmiddellijke vrijlating van dit drietal te eisen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de PRO-fractie

De leden van de PRO-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda’s en stellen daarover nog enkele vragen.

De leden van de PRO-fractie lezen in de geannoteerde agenda dat de NAVO-buitenlandministers op 1 en 2 december gaan terugblikken op de NAVO-top in Ankara van eerder dit jaar en de implementatie van de aldaar genomen besluiten te bespreken. De Amerikaanse president deed op die NAVO-top een toezegging aan Oekraïne om op licentie zelf Patriotraketten te produceren. Deze toezegging werd drie weken later weer ingetrokken. Het kabinet heeft eerder aangegeven dat de licentieproductie een zaak is

tussen Oekraïne, de VS en Amerikaanse fabrikanten. Is het kabinet bereid om het standpunt in te nemen dat de licentieverlening een goede zaak zou zijn en dit, voorafgaand en tijdens de NAVO FMM, bij de Amerikaanse autoriteiten te bepleiten?

De leden van de PRO-fractie hebben tevens kennisgenomen van het artikel in de Financial Times waarin wordt gesteld dat de Amerikaanse minister van Defensie de levering van 60 Patriotraketten aan Oekraïne ophoudt[1]. Is de minister bekend met deze vertraging? Klopt het dat Europa en Oekraïne reeds voor deze 60 Patriotraketten hebben betaald? Wat vindt de minister van deze opzettelijke vertraging? Wat is de minister voornemens om de levering van de beloofde en betaalde Patriotraketten aan Oekraïne te bespoedigen, zodat Oekraïne met een grotere voorraad de winter ingaat? Wat betekent de opzettelijke vertraging door de Amerikaanse minister van Defensie voor de betrouwbaarheid van het PURL-initiatief? Ziet de minister hierin reden om meer te investeren in Europese alternatieven voor het Patriotsysteem?

De leden van de PRO-fractie hebben kennisgenomen van berichten dat Rusland voornemens zou zijn om binnen twee maanden een satelliet met een kernkop in een baan om de aarde te brengen. Deelt het kabinet de mening dat stationering van nucleaire wapens in de ruimte een schending is van het Ruimtevaartverdrag? Wat is het kabinet van plan om te voorkomen dat zulke schendingen plaatsvinden?

De leden van de PRO-fractie menen dat de OVSE een belangrijke rol zou kunnen spelen in de toekomstige veiligheidsarchitectuur van Europa, inclusief de bescherming van vrede, territoriale integriteit, democratie en mensenrechten. Deze mogelijke rol wordt ook besproken in het rapport “Toekomstverkenningen van de Europese veiligheidsarchitectuur”. Op 11 april 2025 heeft de Tweede Kamer gevraagd om een kabinetsreactie op het rapport. Bovengenoemde leden vinden het, gezien de ongelofelijke ontwikkelingen op het gebied van Europese veiligheid, verbijsterend dat de Kamer na negentien maanden nog steeds geen kabinetsreactie heeft ontvangen. Waar heeft het kabinet zo veel tijd voor nodig? Bovengenoemde leden roepen het kabinet op de reactie op het rapport alsnog voor het einde van het jaar met de Kamer te delen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie danken de minister voor de brieven en hebben een aantal vragen en opmerkingen. Deze leden blijven benadrukken dat de NAVO de hoeksteen is en moet blijven van ons defensie- en veiligheidsbeleid. Met alle dreigingen om ons heen wordt het versterken van de NAVO steeds relevanter voor onze veiligheid.

De leden van de PVV-fractie zijn daarom te spreken over de vooruitgang die de afgelopen jaren is geboekt bij het versterken van de Europese pijler binnen de NAVO, wat in ons nationale belang is. Zeker gezien de almaar toenemende Russische (hybride) dreiging. Over dat laatste willen de leden weten hoe de minister de recente schending van het Poolse luchtruim beoordeelt. Kan de minister tevens aangeven welke stappen de NAVO zet om de oostflank van de NAVO bij Polen verder te verstevigen?

Kan de minister verder aan de Kamer melden wat er is besproken tijdens de Noord-Atlantische Raad van maandag 23 november en wat de inbreng van Nederland was? De

[1] Financial Times, 24 november 2026, ‘Pentagon delays Patriot missile shipments to Ukraine’ (https://www.ft.com/content/02db16f6-808f-44b4-98dc-fe47f6a04d33?syn-25a6b1a6=1)

leden van de PVV-fractie vragen de minister daarnaast te reageren op de Duitse berichtgeving dat Rusland een kernwapen de ruimte in wil brengen. Daarover werd maandag bericht en dat baart deze leden veel zorgen. Als de Russen een dergelijk wapen daadwerkelijk de ruimte inbrengen en inzetten, kan dat gigantische gevolgen hebben voor ons land. Is Nederland wel voorbereid op een scenario waarin een dergelijk wapen wordt ingezet? Deze leden ontvangen hierover graag een antwoord.

De NAVO heeft de ruimte sinds 2019 erkend als vijfde domein. Mogen we hieruit opmaken dat de NAVO-landen gezamenlijk met een reactie zullen komen naar aanleiding van de berichtgeving over de Russische plannen? Wil de minister zich daarvoor inspannen?

In de brief met de geannoteerde agenda van de OVSE staat dat Nederland de OVSE belangrijk blijft vinden als forum om in gesprek te blijven met Rusland. Kunnen de leden van de PVV-fractie uit die constatering opmaken dat de minister de dreiging van een eventueel Russisch nucleair wapen in de ruimte bij de OVSE aan de orde zal stellen? Wat gaat de minister doen om Rusland van verdere actie op dit punt te weerhouden?

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de Ministeriële Raad van de OVSE en de bijgevoegde verslagen over de OVSE en de NAVO. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen.

NAVO

Steun aan Oekraïne

De leden van de CDA-fractie steunen Oekraïne onvoorwaardelijk. Deze leden hebben al vaker aangegeven voorstander te zijn van het inzetten van de bevroren Russische tegoeden ten behoeve van Oekraïne. Kan de minister een update geven over de huidige stand van zaken rondom dit voorstel?

Force Posture Review

De leden van de CDA-fractie zien de publicatie van de Force Posture Review met belangstelling tegemoet. Deze leden begrijpen dat een terugtrekking van Amerikaanse troepen een reële optie is. Deze leden zijn van mening dat deze troepen vervangen moeten worden door troepen van Europese NAVO-partners. Kan de minister toelichten of er al concrete plannen liggen om dit te bewerkstelligen? De leden van de CDA-fractie zien naast een verantwoordelijkheid ook een kans voor intensievere samenwerking tussen Europese NAVO-partners, zoals ook bepleit in de motie van Lanschot (Kamerstuk 37020-V, nr. 53). Ziet de minister deze kans? En welke mogelijkheden ziet de minister om deze kans te benutten?

Defensieindustrie

Het stemt de leden van de CDA-fractie positief dat de minister blijft oproepen tot het gezamenlijk inkopen van materieel en tot het versterken van de Europese defensie-industrie. Nederlandse MKB-bedrijven ervaren nog vaak blokkades bij het toetreden tot productieketens van de defensie-industrie. Deze leden vragen de minister zich ook expliciet voor het defensie-MKB te blijven inzetten. Welke kansen ziet de minister om de toegang voor Nederlandse MKB-bedrijven tot de defensie-industrie te verbeteren?

De leden van de CDA-fractie juichen de samenwerking tussen bondgenoten bij verschillende defensieprojecten, zoals beschreven in het verslag van de NAVO-top, toe. Desalniettemin blijft de defensie-industrie sterk nationaal georiënteerd. Welke politieke stappen neemt de minister om samen met zijn collega's de nationale grenzen in de defensie-industrie te doorbreken?

Nationale defensiebijdrage Europese partners
De leden van de CDA-fractie kijken met zorg naar de landen die achterblijven in hun bijdrage aan de NAVO-doelstelling. Deze leden zijn van mening dat de lasten evenredig verdeeld moeten worden in Europa. Daarom zijn zij blij dat de minister bondgenoten die achterblijven blijft aanspreken. Deze leden lezen ook dat de weerbaarheidsdoelen ten behoeve van de 1,5% aan defensiegerelateerde uitgaven openbaar zijn gemaakt. Kan de minister toelichten op welke manier deze uitgaven van 1,5% worden gemeten?

OVSE
De leden van de CDA-fractie vinden het schrijnend dat drie OVSE-medewerkers al vier jaar gevangen zitten in strafkampen in Rusland. Deze situatie verslechtert op dit moment verder en er is geen zicht op hun vrijlating. Deze leden zijn blij dat de minister keer op keer aandacht blijft vragen voor deze situatie. Kan de minister toezeggen dit tijdens de aankomende bijeenkomst weer te doen? En kan de minister samen met andere ministers optrekken om druk uit te oefenen op Oekraïne en Rusland om deze drie OVSE-medewerkers onderdeel te laten zijn van een volgende gevangenenruil?

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

De leden van de BBB-fractie hebben kennisgenomen van de stukken voor het schriftelijk overleg NAVO/OVSE en hebben de volgende vragen aan de minister.

Het kabinet verwacht het Landelijk Crisisplan Voedselzekerheid begin 2027 aan de Kamer te sturen. Vertegenwoordigers van boeren, voedselverwerkers en vervoerders zijn bij de voorbereiding betrokken. De NAVO vraagt dat Nederland ook bij langdurige verstoringen zowel de eigen bevolking als geallieerde militairen kan blijven bevoorraden. Welke afspraken gelden dan met deze sectoren over de vraag welke leveringen voorrang krijgen als brandstof of vervoerscapaciteit tekortschiet, zo vragen de leden van de BBB-fractie. Het kabinet wil de verdeling van schaarse middelen in 2027 oefenen in NAVO-verband. Is de gelijktijdige bevoorrading van burgers en bondgenoten al met boeren, voedselverwerkers en vervoerders geoefend? Zo nee, is het kabinet bereid dit scenario samen met hen te toetsen bij de voorbereiding van die oefening?

Nederland en Oekraïne hebben in 2024 afgesproken bij een nieuwe Russische aanval binnen 24 uur te overleggen over vervolgstappen. De verklaring van Berlijn van 19 november noemt de mogelijkheid van een juridisch bindende verplichting om bij een nieuwe aanval maatregelen te nemen. Welke aanvullende verplichting is het kabinet bereid namens Nederland vast te leggen? Behoudt Nederland daarbij de ruimte om zijn militaire bijdrage te beperken tot het leveren van materieel? Zo vragen de leden van de BBB-fractie.

Het kabinet heeft aangegeven afzonderlijk te zullen besluiten over Nederlandse deelname aan de beoogde multinationale troepenmacht na een staakt-het-vuren in Oekraïne. Kan het kabinet toezeggen dat als Nederland tot deelname besluit, in het mandaat vastgelegd wordt

dat gewapend optreden ter verdediging van Oekraïne bij een nieuwe Russische aanval een afzonderlijk Nederlands besluit vergt?

II Antwoord/ Reactie van de minister

III Volledige agenda

- Geannoteerde agenda voor de Foreign Ministers Meeting van de NAVO op 1 en 2 december 2026 (2026D59836)
- Geannoteerde agenda voor de Ministeriële Raad van de OVSE van 3 en 4 december 2026 (2026Z25713)
- Verslag van de OVSE Ministeriële Raad op 5 en 6 december 2024 (36600-V-58)
- Verslag van de OVSE ministeriële bijeenkomst van 4 en 5 december 2025 (36800-V-31)
- Verslag van de NAVO Top van 7 en 8 juli 2026 (28676-567)